SCREENING AF KULTURMILJØER

AARHUS KOMMUNE

ARKITEKTSKOLEN AARHUS

PROJEKTTEAM

Mogens A. Morgen
Simon Ostenfeld Pedersen
Jakob Ørum
Amal Ashur

Projektet udføres af Arkitektskolen Aarhus i samarbejde med Realdania.
Rapporten må ikke gengives, undtagen i sin helhed, uden godkendelse fra Arkitektskolen Aarhus.

AARHUS SCHOOL OF ARCHITECTURE

Realdania

FORORD

Arkitektskolen Aarhus sætter med projektet Screening af Danmarks Kulturmiljøer fokus på kulturmiljøer og bebyggede helheder i Danmark. Med en screening, der skal udvælge særligt værdifulde kulturmiljøer, er formålet med projektet at pege på de værdier og udviklingspotentialer, som den byggede kulturarv rummer.

Kulturmiljøer handler ikke blot om bevaring, men skal have værdi for mennesker i dag. De fysiske spor i kulturmiljøerne fortæller stedsspecifikke og ofte kraftfulde historier, som potentielt kan styrke lokale erhverv og tiltrække turister og tilflyttere, såfremt deres fortællekraft aktualiseres og aktiveres.

Projektets ambition er at tilvejebringe et strategisk og metodisk overblik, hvormed kommunerne kan identificere kulturmiljøernes værdier. De lokale fortællinger synliggøres og bliver derved et redskab til at aktivere kulturmiljøerne som en ressource for udvikling i kommunerne.

Gennem en dialogbaseret proces med de kommuner som Arkitektskolen Aarhus har besøgt, er der udviklet en metode til Screening af Kulturmiljøer (SAK). Målet er at tilvejebringe et håndterbart redskab, der på enkel vis kan anvendes af kommunerne, som er myndighed på kulturmiljøområdet.

Kulturmiljøerne i Danmark rummer store bygningskulturelle værdier med mange spændende kulturhistoriske fortællinger. Ved at sætte disse fortællinger i spil kan vi sammen bevare og udvikle kulturmiljøernes store iboende potentialer.

Mogens A. Morgen
Professor, arkitekt MAA

Simon Ostenfeld Pedersen
Lektor, cand.mag

SCREENING AF DANMARKS KULTURMILJØER

Kulturmiljøer har en unik sammensætning af stedbundne fortællinger og potentialer, der kan udvikles som styrkepositioner i kommunen. Kulturmiljøer giver os en forståelse af, hvem vi er, og hvor vi kommer fra. Og udvikling af kulturmiljøernes bygningskultur kan være en god forretning – ikke alene for den enkelte ejer, men også for omkringliggende boliger og kommunen som helhed, fordi kulturmiljøerne kan skabe øget livskvalitet og økonomisk værdi i forhold til turisme, erhverv og bosætning.

Arkitektskolen Aarhus har gennemført en strategisk screening af kulturmiljøer i 52 kommuner. Screening af Danmarks Kulturmiljøer er en del af et forskningsprojekt på Arkitektskolen Aarhus, der skaber ny viden indenfor bevaring og udvikling af kulturmiljøer. Hertil har Arkitektskolen Aarhus udviklet metoden Screening Af Kulturmiljøer (SAK). Metoden, der er koordineret med danske og internationale værdisætningsmetoder, er udviklet med henblik på den kommunale planlægning og private rådgivere, men værktøjet kan tilpasses andre formål.

Screeningsmetoden kombinerer eksisterende registreringer med faglig viden og besigtigelser af kulturmiljøerne, som de foreligger i dag. Kulturmiljøerne vurderes ved en værdisætning af deres kulturhistoriske værdi, arkitektoniske værdi og integritetsværdi.

På baggrund heraf vurderes kulturmiljøernes samlede fortælleværdi, der danner grundlag for en nuanceret udvælgelse og prioritering. Heri indgår også en stillingtagen til kulturmiljøernes egenskaber for at fremme turisme, bosætning, erhverv og kultur, som kan udgøre et stærkt udviklingspotentiale for den enkelte kommune.

På baggrund heraf er der for udvalgte kulturmiljøer lavet en detaljeret kulturmiljøanalyse, der indeholder en beskrivelse af kulturmiljøet, dets fortælling, dets værdier, bærende elementer og egenskaber samt anbefalinger for en fremtidig fokusering. Kulturmiljøanalysen indeholder fire diagrammer, der viser kulturmiljøets afgrænsning og oversigt, kulturmiljøets værdifulde strukturer, kulturmiljøets værdifulde bygninger samt anbefalinger til fremtidig fokusering af kulturmiljøet.

Metoden er udviklet i dialog med kommuner, museer og andre interessenter og vil løbende blive opdateret som en del af forskningsprojektet. I tilknytning til projektet holder Arkitektskolen Aarhus kurser for fagfolk om kulturmiljøer.

METODE TIL SCREENING AF KULTURMILJØER (SAK)

SCREENINGSKRITERIER

1) Kulturmiljøet skal være udpeget, eller kunne overvejes som udpegning, i kommunen
2) Kulturmiljøet skal indeholde et bebygget miljø eller helhed (ikke enkeltstående bygninger, monumenter, gravhøje, ruiner, voldsteder, diger eller lign.)
3) Kulturmiljøet skal rumme en bærende fortælling, der kan opleves på stedet gennem synlige spor
4) Kulturmiljøet skal stå overfor en udvikling i kommunen, eller rumme et strategisk potentiale for udvikling i kommende byudvikling

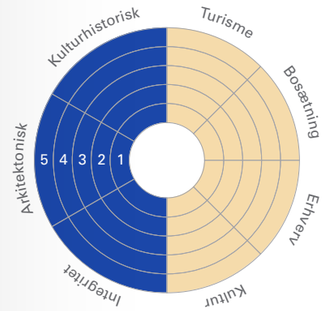

RAPPORTENS INDHOLD

Denne rapport indeholder et skema over kommunens kulturmiljøer, kort- og billedmateriale samt uddybende kulturmiljøanalyser for udvalgte kulturmiljøer i kommunen. Skemaet sammenfatter vurderingen af det enkelte kulturmiljøs værdier og egenskaber:

KULTURMILJØETS VÆRDIER skal være aflæselige i dag og baserer sig på en vurdering af følgende tre værdiparametre, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højest:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortælleværdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?

KULTURMILJØETS EGENSKABER er en indikator for iboende egenskaber ved et kulturmiljø. Kulturmiljøets egenskaber vurderes ud fra følgende fire kategorier, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 er højest:

- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

KULTURMILJØANALYSEN indeholder en beskrivelse i tekst og billeder af kulturmiljøet, dets fortælling, værdier, bærende elementer, egenskaber samt eventuelle anbefalinger. I fire diagrammer præciseres kulturmiljøets afgrænsning, værdier og anbefalinger til fremtidig fokusering

- **Kulturmiljøets afgrænsning:** Diagrammet viser kulturmiljøets afgrænsning og en oversigt over væsentlige elementer eller bygninger i kulturmiljøet.
- **Kulturmiljøets strukturer:** Diagrammet viser værdifulde strukturer, belægninger, sigtelinjer og ind- og udkig i kulturmiljøet.
- **Kulturmiljøets bygninger:** Diagrammet viser hvilke bygninger, der har værdi for kulturmiljøet, og om der er bygninger i kulturmiljøet, som er fredet eller udpeget bevaringsværdige.
- **Fokusering af kulturmiljøet:** Diagrammet viser områder, strukturer og bygninger, der er bærende for miljøet og som bør beskyttes eller styrkes i fremtidig fokusering af kulturmiljøet.

TEMA FOR KULTURARVEN
I AARHUS KOMMUNE

INDLEDNING

Aarhus Kommune er i hastig udvikling og vokser hvert år med 4.000 nye indbyggere med et mål om at opnå et indbyggertal på 450.000 i 2050. Med udgangspunkt i vækstplanen for Aarhus kommune ønsker kommunen at fortætte bymidten og give øgede muligheder for at bygge til og udstykke yderligere.

KULTURMILJØER MED UDVIKLINGSPOTENTIALE

Aarhus Kommune rummer en unik sammensætning af værdifulde kulturmiljøer, dog har kommunes vision om fortætning og vækst medført, at flere kulturmiljøer de seneste par år er om- og tilbygget eller nedrevet for at skabe plads til ny brug og moderne arkitektur.

I lyset af den udvikling samt kommunes dybdegående kendskab til deres kulturmiljøer har ønsket for denne rapport været at fokusere på kulturmiljøer, som er under udvikling eller er kommende udviklingsområder indenfor den nærmeste fremtid.

Formålet har været at værdisætte området med udgangspunkt i en SAK-screening for at fastlægge hvad, der skaber den særlige atmosfære og værdi i det specifikke kulturmiljø. På baggrund af screeningen beskrives hvert kulturmiljø med håndgribelige og detaljerede diagrammer, som fastlægger de bærende værdier i strukturen og bygningsmassen og illustrerer hvad, der er essentielt at være opmærksom på i en videre udvikling af kulturmiljøet.

Ønsket er, at der skabes et oplyst fundament for forvaltningen og udviklingen af de værdifulde kulturmiljøer. Beskrivelsen af kulturmiljøerne kan indgå direkte i en kommuneplan, kommuneplanstillæg, helhedsplan eller anden form for planlægning og byggesagsbehandling.

For at udarbejde en dybdegående screening er syv værdifulde kulturmiljøer udvalgt i Aarhus Kommune. Fem af kulturmiljøerne er repræsenteret i "Kulturhistorisk redegørelse 2013", dog er Marselisborg Hospital og Skjoldhøjkollegiet ikke udpeget som kulturmiljø eller SAVE-registreret.

SCREENEDE KULTURMILJØER
I AARHUS KOMMUNE

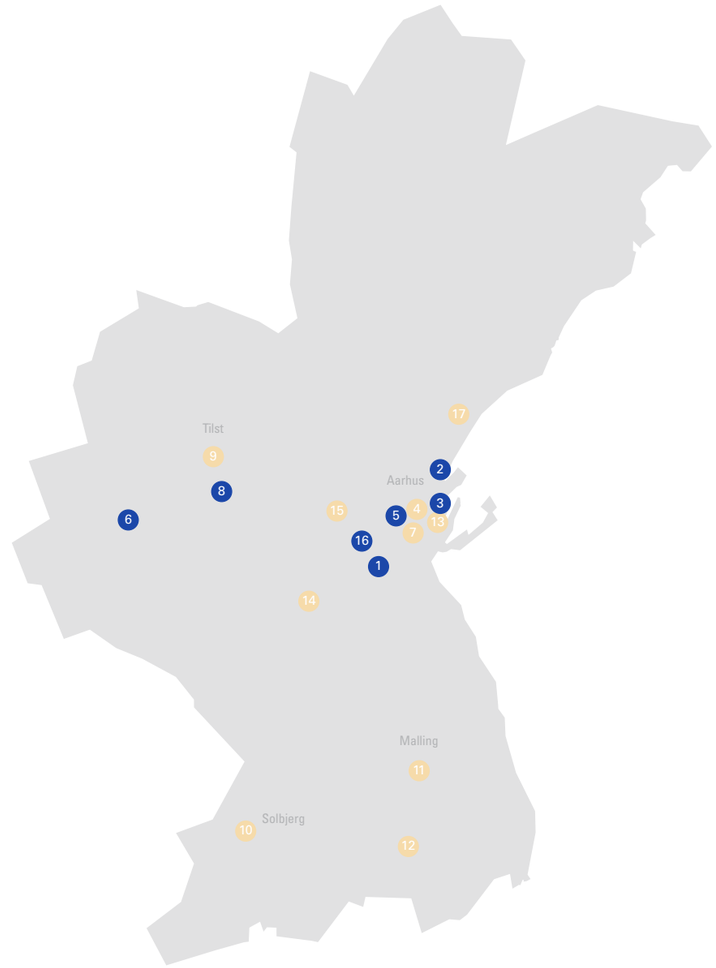

Region:	Midtjylland
Kommunenummer:	751
Indbyggertal:	349 956 (2020)
Største by:	Aarhus (280 534 indbyggere i 2020)
Kulturmiljøer:	I Aarhus Kommune er der på besigtigelsestidspunktet udpeget 78 kulturmiljøer, der indgår i Kommuneplan 2017-2029. I forbindelse med nærværende projekt og i dialog med Aarhus Kommune er der udarbejdet en liste med i alt 17 kulturmiljøer med udviklingspotentialer. Efter en forhåndsscreening, er kulturmiljøernes værdier samt udviklingspotentialer vurderet, hvorefter 10 kulturmiljøer er frasorteret. Disse miljøer er frasorteret grundet deres mangel på kulturhistoriske værdier, grundet igangværende ombygningsprojekter eller grundet fuldt udnyttet potentiale. Dermed danner syv kulturmiljøer baggrund for denne screening.

KULTURMILJØER MED UDVIKLINGSPOTENTIALE

Kulturmiljøanalyserne indeholder en beskrivelse af kulturmiljøet, dets fortælling, bærende bevaringsværdier og status samt illustrationer i form af fotos og diagrammer.

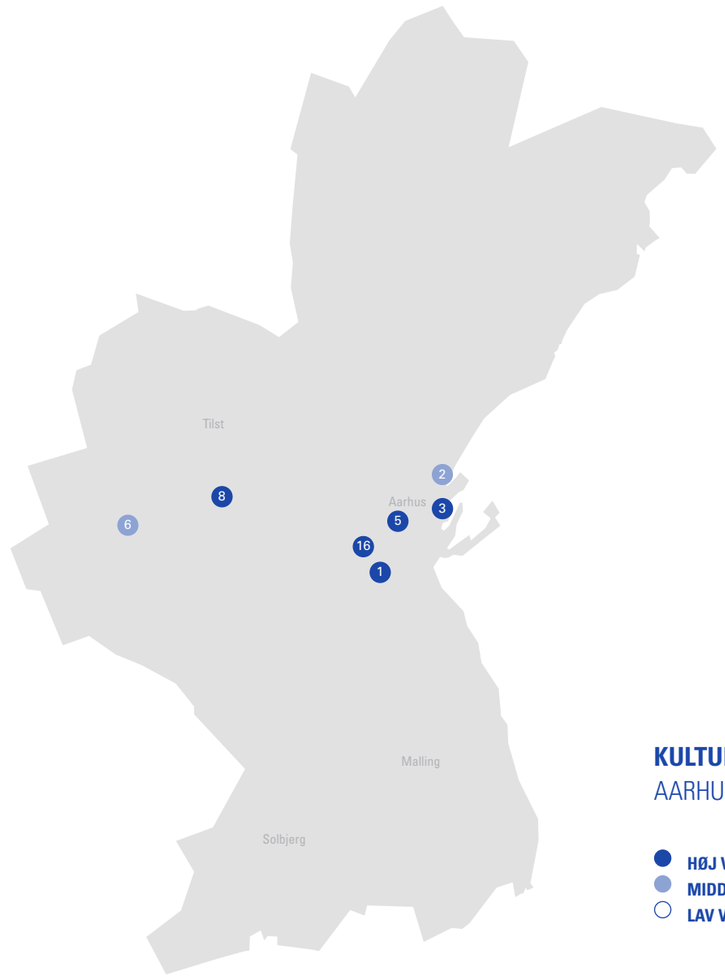

KULTURMILJØERNES SAMLEDE VÆRDI
AARHUS KOMMUNE

- **HØJ VÆRDI** (VÆRDISUM 11-15)
- **MIDDEL VÆRDI** (VÆRDISUM 8-10)
- **LAV VÆRDI** (VÆRDISUM 3-7)

KULTURMILJØERNES EGENSKABER
AARHUS KOMMUNE

- **HØJ** (VURDERING 4-5)

TURISME

BOSÆTNING

ERHVERV

KULTUR

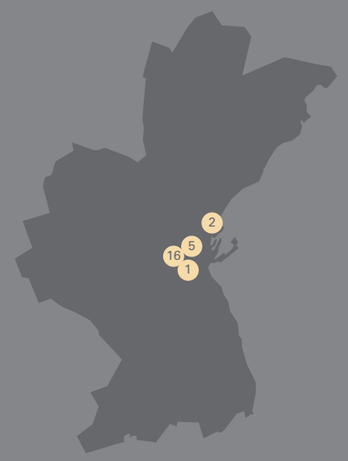

1

STADION ALLÉ, AARHUS IDRÆTS-PARK & VÆDDELØBSBANEN

BESKRIVELSE

I 1899 blev landarealerne nord for Marselisborg Slot lagt ind under Aarhus Kommune, hvilket tillod en offentlig brug af Havreballe Skov, der hurtigt blev et frirum for århusianerne. Året før lod byrådet Hack Kampmann og Charles Ambt udarbejde en revideret byplan for den sydlige del af Aarhus, hvorfra de karakteristiske karréer, boulevarder, avenuer og alléer med parker, torve og pladser udspringer fra. Siden tog udviklingen i området fart, da Hans Rising i 1904 åbnede skovpavillonen Friheden, der endeligt udviklede sig til Tivoli Friheden. I 1911 blev Ole Rømer Observatoriet indviet, i 1922 kom den første cykelbane til området, Jydsk Væddeløbsbane i 1924 og i 1940 stod den nye Aarhus Cyklebane klar. I 1920'erne startede etableringen af helhedsplanerne fra Ambt- Kampmanns byplan, der fuldendte fritidsmiljøet. Med etableringen af Aarhus Idrætspark (1920) og Skt. Lukas Kirke (1926) ved Ingerslev Boulevard, der begge fremstår som nyklassicistiske og monumentale bygningsværker, blev aksen, der udgør Station Allé, afsluttet. Området har tidligere rummet zoologisk have, militæranlæg, kolonihaveforening, skoleskov og skøjteplads. Den vestlige del af Havreballe Skov, hvor zoologisk have tidligere lå, blev i slutningen af 1900-tallet inddæmmet, så de tidligere sumpede områder i dag fremstår som skovsøerne Svanedammen og Stadion Sø.

KULTURMILJØETS VÆRDIER

Kulturmiljøet er fortsat et fritidsmiljø og fremstår som et åndehul i byen med en høj integritetsværdi og store reakreative værdier samt flere fredede bebyggelser. Værdifuldt er det ligeledes, at oplevelseselementerne er koncentreret i nærhed til bymidten.

BÆRENDE ELEMENTER

De bærende elementer knytter sig til Stadion Allé med den aksiale forbindelse, der afsluttes af Skt. Lukas Kirke og Ceres Arena samt de forskellige sportsanlæg, Observatoriet med direktørbolig og de rekreative områder.

KULTURMILJØETS EGENSKABER

Kulturmiljøet fungerer som et attraktivt samlingspunkt grundet de mange, forskelligartede fritidsaktiviteter og kulturtilbud i området. Kulturmiljøet er en del af udviklingsprojektet "Kongelunden".

BEMÆRKNINGER

Aarhus Cykelbane er i 2020 indstillet til Fredning. Ole Rømer Observatoriet med tilhørende direktørbolig er fredet og Ceres Arenas hovedbygning har en høj bevaringsværdi. Den øvrige bebyggelse er funktionsbestemt og rummer ikke store arkitektoniske kvaliteter. De rummer dog en væsentlig betydning for den menneskelige skala samt de sportsaktiviteter, der knytter sig dertil. Dette bør indarbejdes i visionsprojektet "Kongelunden", hvis vision er at sikre og udvikle områdets kvaliteter samt at udvikle et nyt boligområde.

INFORMATION OM KULTURMILJØET

Kommune:	Aarhus Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 1
Kategori:	Fritidsmiljø - Sportsanlæg
	Fritidsmiljø - Parkanlæg
Udpeget i kommuneplan:	Ja
Emne i kommuneplan:	By – Karrekvarter
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

VURDERING AF KULTURMILJØET

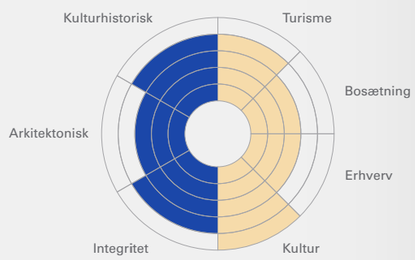

Ceres Arenas hovedbygning fra 1920, der afslutter den aksiale Stadion Allé, mod syd

Kig mod nord til Sankt Lukas Kirke fra Stadion Allé

Ole Rømer Observatoriet (1911) er tegnet af Anton Rosen og blev fredet i 2006

Aarhus Cykelbane (1940) med tribune (1954) er på 333 $^{1}/_{3}$ meter og støbt i cement

Den tidligere Zoologiske Have, der i dag er et rekreativt område

1

KULTURMILJØETS AFGRÆNSNING

Afgrænsning af kulturmiljø

1

KULTURMILJØETS STRUKTURER

Værdifuld rum, struktur eller landskab
Værdifuld belægning
Ind- og udkig
Sigtelinje
Afgrænsning af kulturmiljø

1

KULTURMILJØETS BYGNINGER

- Bygning med høj værdi for kulturmiljøet
- Bygning med nogen værdi for kulturmiljøet
- Bygning med lav værdi for kulturmiljøet
- Fredet bygning
- Bevaringsværdig bygning
- Andet værdifuldt element

1

FOKUSERING AF KULTURMILJØET

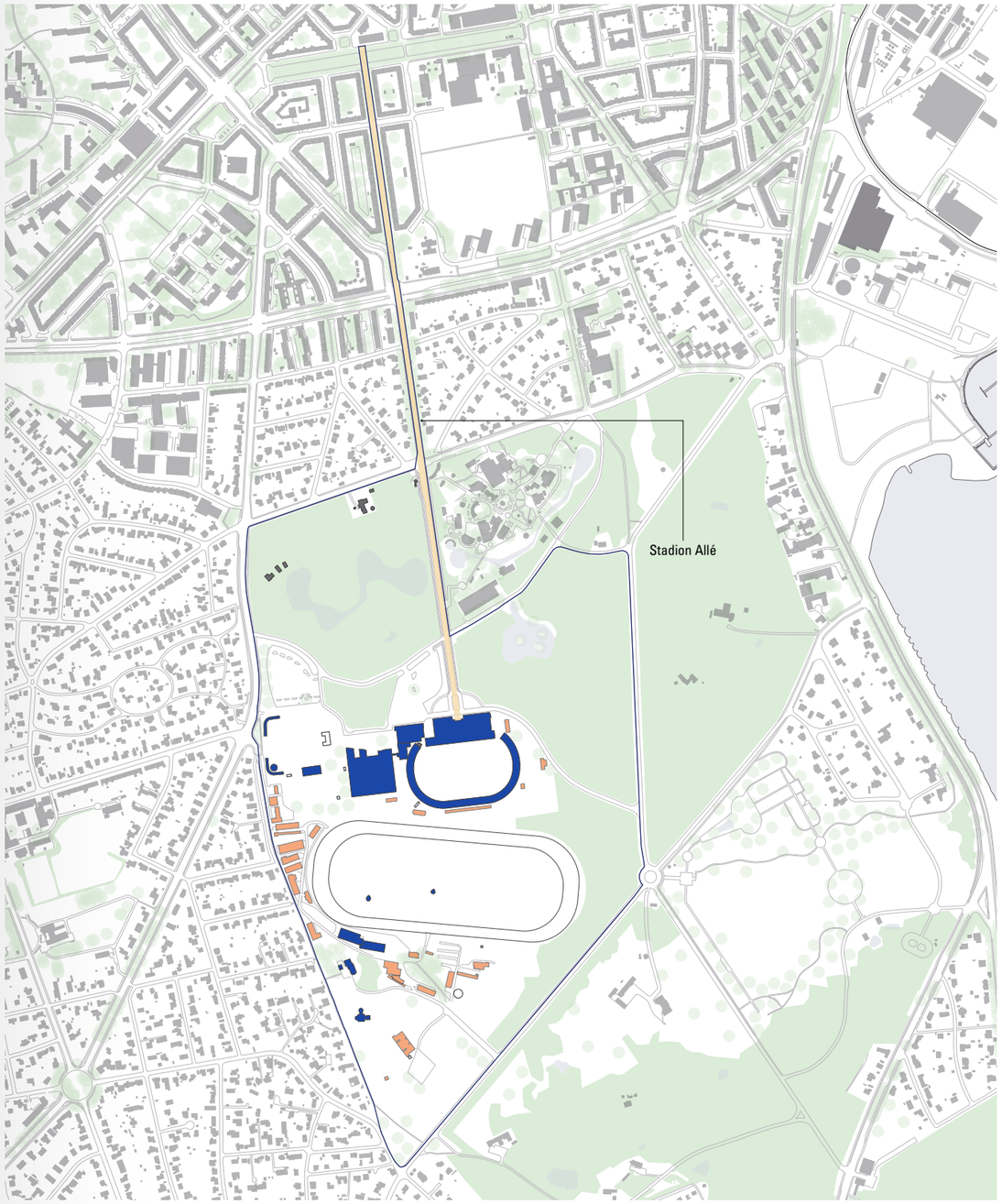

- Bygning, der er bærende for kulturmiljøet
- Bygning, der udgør værdi ift. skala og proportion
- Fokusering af kulturmiljøet
- Bygning, der kan fjernes for at styrke kulturmiljøet
- Afgrænsning af kulturmiljø

2

AARHUS LYSTBÅDE-, FISKERI- & TRÆSKIBSHAVN

BESKRIVELSE

Aarhus Lystbådehavn blev indviet i 1933 efter den oprindelige havn, nord for toldkammeret, blev nedlagt i forbindelse med en kraftig udvidelse af havneområdet under og efter 1. Verdenskrig. Aarhus Sejlklub og Sejlklubben Bugten foreslog i 1924 opførslen af en ny lystbådehavn mod nord, og anlæggelsen blev fastlagt ud for Østbanegården fra 1877, som blev opført som hovedbanegård for Aarhus-Ryomgård-banen. Anlæggelsen af den nye havn påbegyndtes først i 1928, grundet økonomiske vanskeligheder, med slæbested, bedding, toiletbygning og ro- og sejlklubber. Allerede i 1939 vedtog byrådet at inddrage den vestlige del af havneområdet til fiskerihavn og i 1940 stod auktionshus, udsalgsboder, fiskeripakkerier, toiletbygning, varmestue og administrationsbygning klar til indvielse. Efter flere træskibstræf i slutningen af 1970'erne og ønsker til en permanent skudehavn til byens træskibe blev Træskibsforeningen i Aarhus etableret i 1984, men først i 1995 blev de første 40 pladser indviet. Træskibshavnen blev officielt indviet i 1998 og er i dag opført på Det Kgl. Biblioteks liste over levende kulturarv.

KULTURMILJØETS VÆRDIER

Kulturmiljøet har høje kulturhistoriske værdier, der knytter sig til de mange bevarede elementer relateret til træskibs-, fiskeri- og lystbådehavnen. Disse bidrager sammen til et særdeles stemningsfuldt miljø, da kulturmiljøet ikke har forandret sig væsentligt siden anlæggelsen. Det opleves med en høj integritetsværdi men med en blandet arkitektonisk værdi, der dog tilsammen afspejler havnens fortælling.

BÆRENDE ELEMENTER

Den bærende fortælling knytter sig til kernelementerne, der afspejler havnens funktionalitet. Det gælder havnepladser til kuttere og sejlskibe, slæbesteder, bedding, bygningerne, der knytter sig til fiskeri- og træskibshavnen samt ro- og sejlklubberne, som tilsammen skaber en særlig atmosfære. Ligeledes er kajkanten mod øst med granitpullerter samt de naturlige opholdsområder langs vandet og smalle gader omkring fiskerihavnen bærende elementer.

KULTURMILJØETS EGENSKABER

Området emmer af liv på land og vand og fungerer som en attraktiv og aktiv del af Aarhus for byens borgere og i høj grad også for turister. Kulturmiljøets diversitet, aflæselighed og menneskelige skala skaber et stemningsfuldt miljø, der er til stor gavn for erhvervslivet i området.

BEMÆRKNINGER

Kulturmiljøet er særligt sårbart overfor ny arkitektur, der bryder med den eksisterende skala og funktionalitet. Beddingen har som den eneste bygning en bevaringsværdi.

INFORMATION OM KULTURMILJØET

Kommune:	Aarhus Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 2
Kategori:	Kystmiljø - Havn
Udpeget i kommuneplan:	Ja
Emne i kommuneplan:	Kystmiljøer
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

VURDERING AF KULTURMILJØET

VÆRDISÆTNING
EGENSKABER

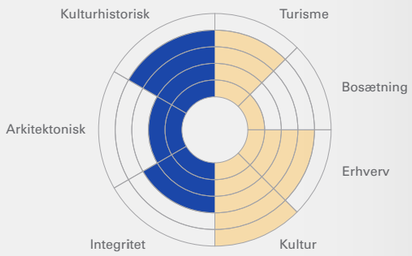

Indsejlingen til Aarhus Lystbådehavn og Træskibshavn med Klintegården, der tårner sig op bag Træskibshavnen til højre. Aarhus Internationale Sejlsportscenter ligger overfor Træskibshavnen og skaber liv på havnen og bugten

Beddingen, der fortsat er aktiv, bruges i forbindelse med vedligeholdelse og reparationer, hvor bådene kan hales på land

Kig langs lystbådehavnen med udsigt til Risskov og Aarhus Ø fra Aarhus Roklubs slæbested

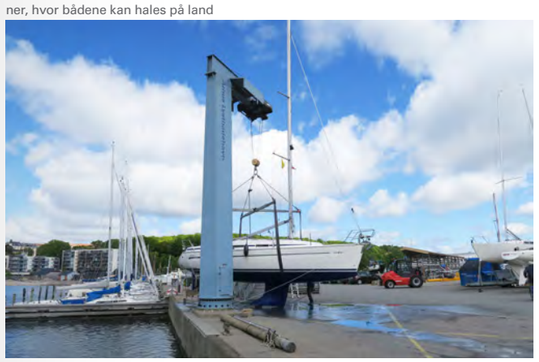

En af Aarhus Lystbådehavns kraner til at tage både på land

Den smalle gade mellem fiskerihavnens bygninger. Miljøet er særdeles aktivt og bidrager til den særlige atmosfære på havnen

2

KULTURMILJØETS AFGRÆNSNING

Afgrænsning af kulturmiljø

2

KULTURMILJØETS STRUKTURER

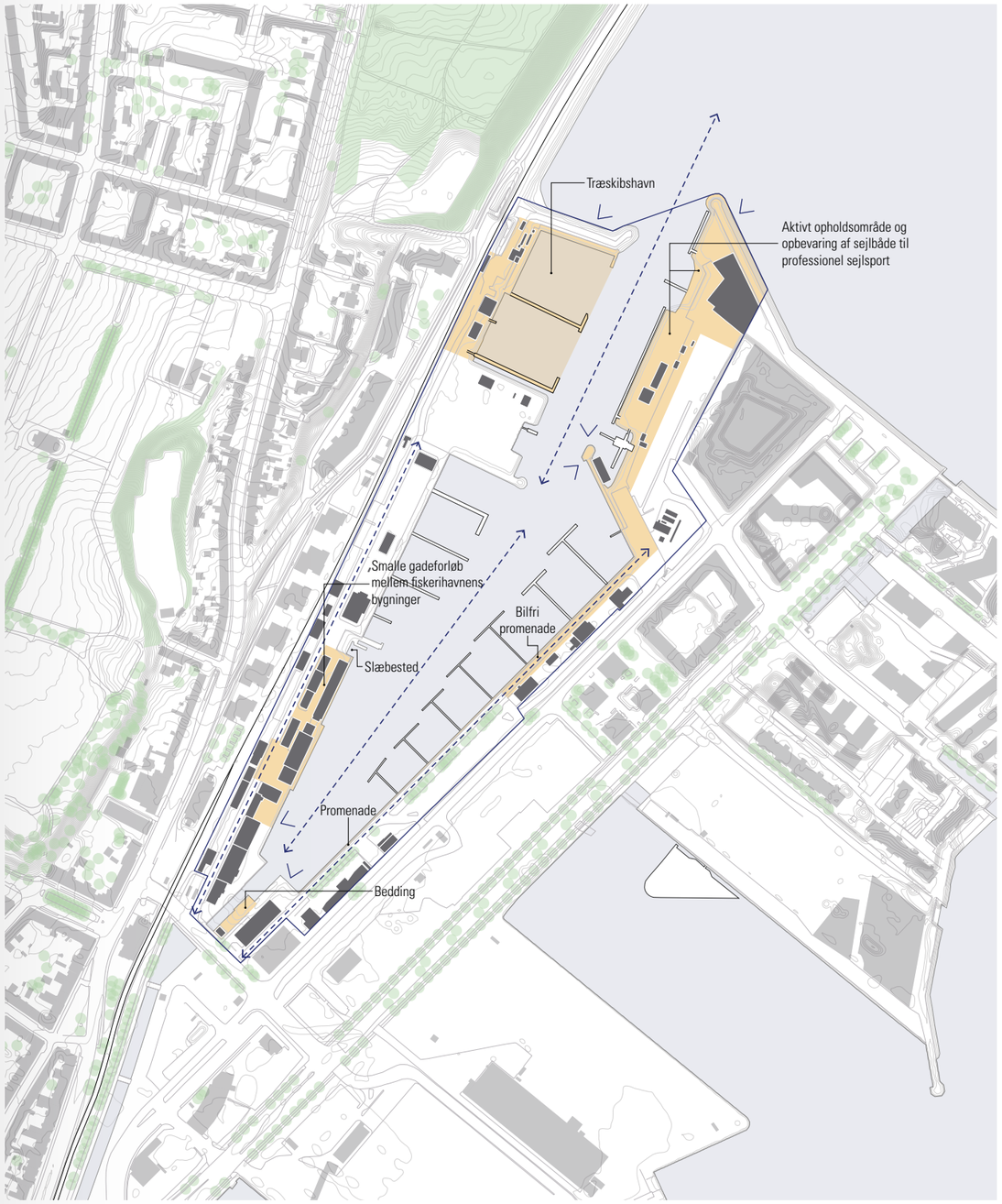

Værdifuld rum, struktur eller landskab
Værdifuld belægning
Ind- og udkig
Sigtelinje
Afgrænsning af kulturmiljø

2

KULTURMILJØETS BYGNINGER

Bygning med høj værdi for kulturmiljøet
Bygning med nogen værdi for kulturmiljøet
Bygning med lav værdi for kulturmiljøet
Fredet bygning
Bevaringsværdig bygning
Andet værdifuldt element

2

FOKUSERING AF KULTURMILJØET

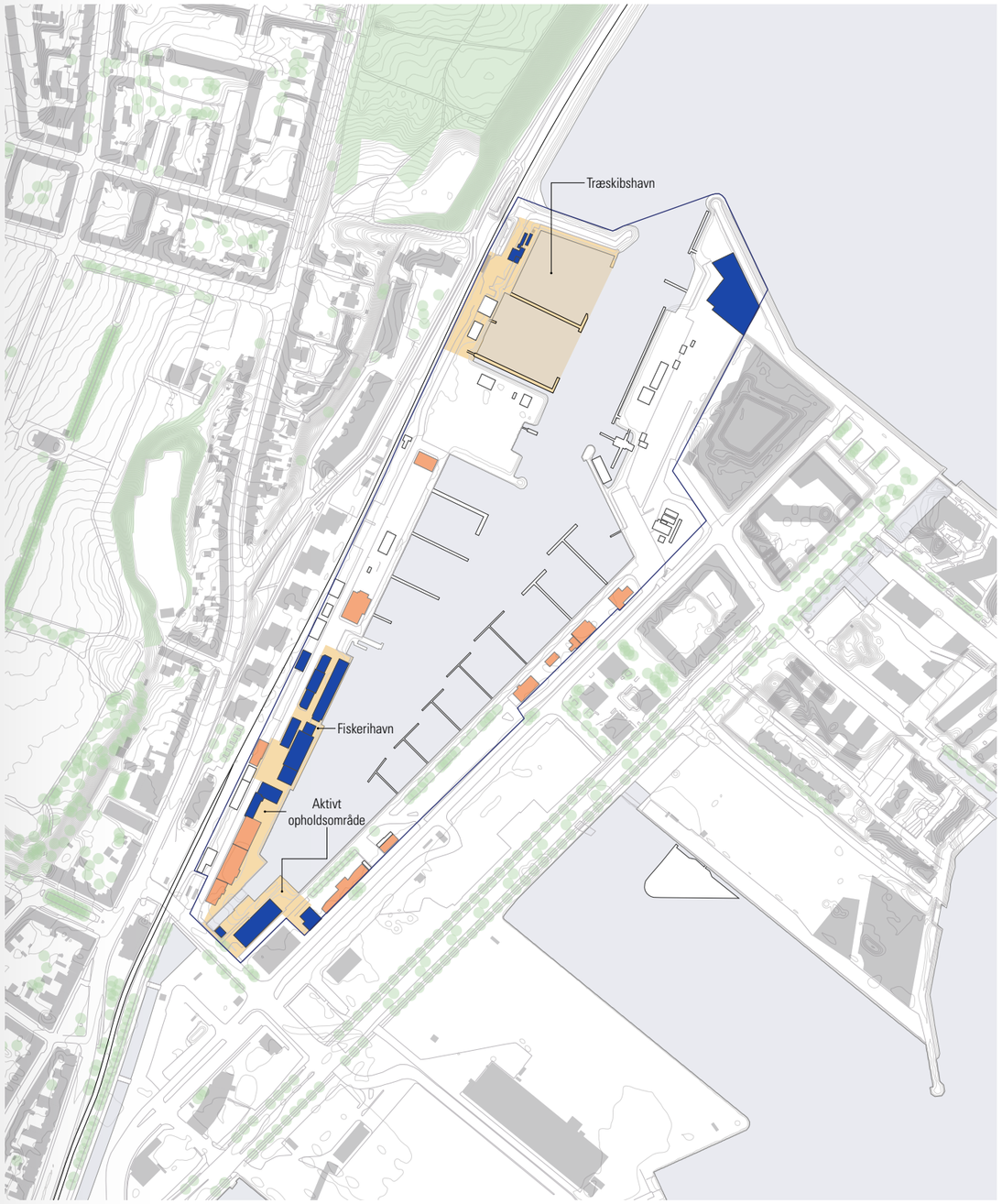

Bygning, der er bærende for kulturmiljøet
Bygning, der udgør værdi ift. skala og proportion
Fokusering af kulturmiljøet
Bygning, der kan fjernes for at styrke kulturmiljøet
Afgrænsning af kulturmiljø

3

MELLEMARMEN

BESKRIVELSE

Aarhus havn lå frem til 1840 i Aarhus Å mellem Immervad og åens udmunding, hvorefter en ny havn etableres ved kysten med Nordre- og Sønder Mole, og kort efter blev Midtermolen tilføjet. I 1915 besluttes det at udvide havnen mod syd med endnu en mole, Oliehavnen, hvorefter Søndre Mole fik navnet Mellemarmen. Denne udbygges frem mod 1930 og er fra begyndelsen et udpræget industrimiljø med havneaktiviteter relateret til søfart og handel. I 1927 opføres Siloanlægget De fem Søstre for at styrke en række Jyske andelsforeninger inden for grovvarehandel og fra 1945-2003 var Mellemarmen hjemsted for Aarhus Flydedok. I dag har industrien delvist skiftet karakter til bl.a. tekstilvirksomhed og havn til krydstogtskibe. Miljøet udtrykker stadig produktion, men den nye brug af området har transformeret miljøets karakter fra et maritimt industriområde til et moderne erhvervsområde. To større kraner findes endnu, hvilket vidner om miljøets tidlige funktion.

KULTURMILJØETS VÆRDIER

Industrimiljøets fortælling fremstår stærkest langs Balticagade, hvor Narvagade, Libaugade og Kovnogade løber ud fra. Her findes flere industri- og lagerbygninger samt en tidligere skibssmedje. Flere bygninger er transformeret og nye bygninger er løbende blevet opført, hvilket har svækket miljøets integritet. Mellemarmens arkitektoniske og kulturhistoriske værdier knytter sig særligt til de to store kraner samt De fem Søstre, der er et nationalt industriminde med en unik fortælling om andelstiden og industrialiseringen.

BÆRENDE ELEMENTER

Bærende for kulturmiljøet er særligt De fem Søstre, kranerne, industri- og lagerbygningerne samt skibssmedjen. Disse udgør sammen med strukturen, kajen, pullerter og flere større åbne arealer havnemiljøets fortælling. Miljøet er et industrimiljø, hvor ikke alle bygninger bærer en værdi i sig selv, men tilsammen udgør en fortællende helhed.

KULTURMILJØETS EGENSKABER

Der er sket en funktionsændring af miljøet i og med industrien er blevet udskiftet med erhverv, men de store bygningsvolumener har fortsat gode egenskaber inden for erhverv. Desuden har miljøet, grundet krydstogtsskibene, også egenskaber inden for turisme da mange turister ankommer til byen herfra.

BEMÆRKNINGER

Kulturmiljøet er fortsat meget aflæseligt som industri- og havnemiljø. Dog omdannes arkitekturen af de nyere virksomheder, der indtager bygningerne, og det er derfor vigtigt at sikre den tidlige industrifortælling.

INFORMATION OM KULTURMILJØET

Kommune:	Aarhus Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 3
Kategori:	Kystmiljø - Havn
Udpeget i kommuneplan:	Nej
Emne i kommuneplan:	-
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

VURDERING AF KULTURMILJØET

● VÆRDISÆTNING
● EGENSKABER

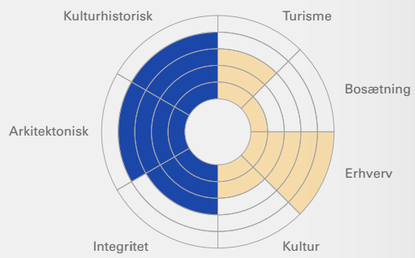

'De Fem Søstre' er den sammenhængende række af fem hvide siloer midt i billeder. De blev tegnet af arkitekt Hjalmar Kjær og opført i 1927

Balticagade, flankeret af industribygninger på begge sider af vejen

Den tidligere skibssmedje, der i dag huser en tekstilvirksomhed

Kran 20 er den sidste tilbageværende kran og repræsenterer den tidligere industri på Mellemarmen

Skulptur fra 2017 af Jens Galschiøt, der viser den tidlige manuelle arbejdsgang på havnen

3

KULTURMILJØETS AFGRÆNSNING

— Afgrænsning af kulturmiljø

3

KULTURMILJØETS STRUKTURER

Værdifuld rum, struktur eller landskab
Værdifuld belægning
Ind- og udkig
Sigtelinje
— Afgrænsning af kulturmiljø

3

KULTURMILJØETS BYGNINGER

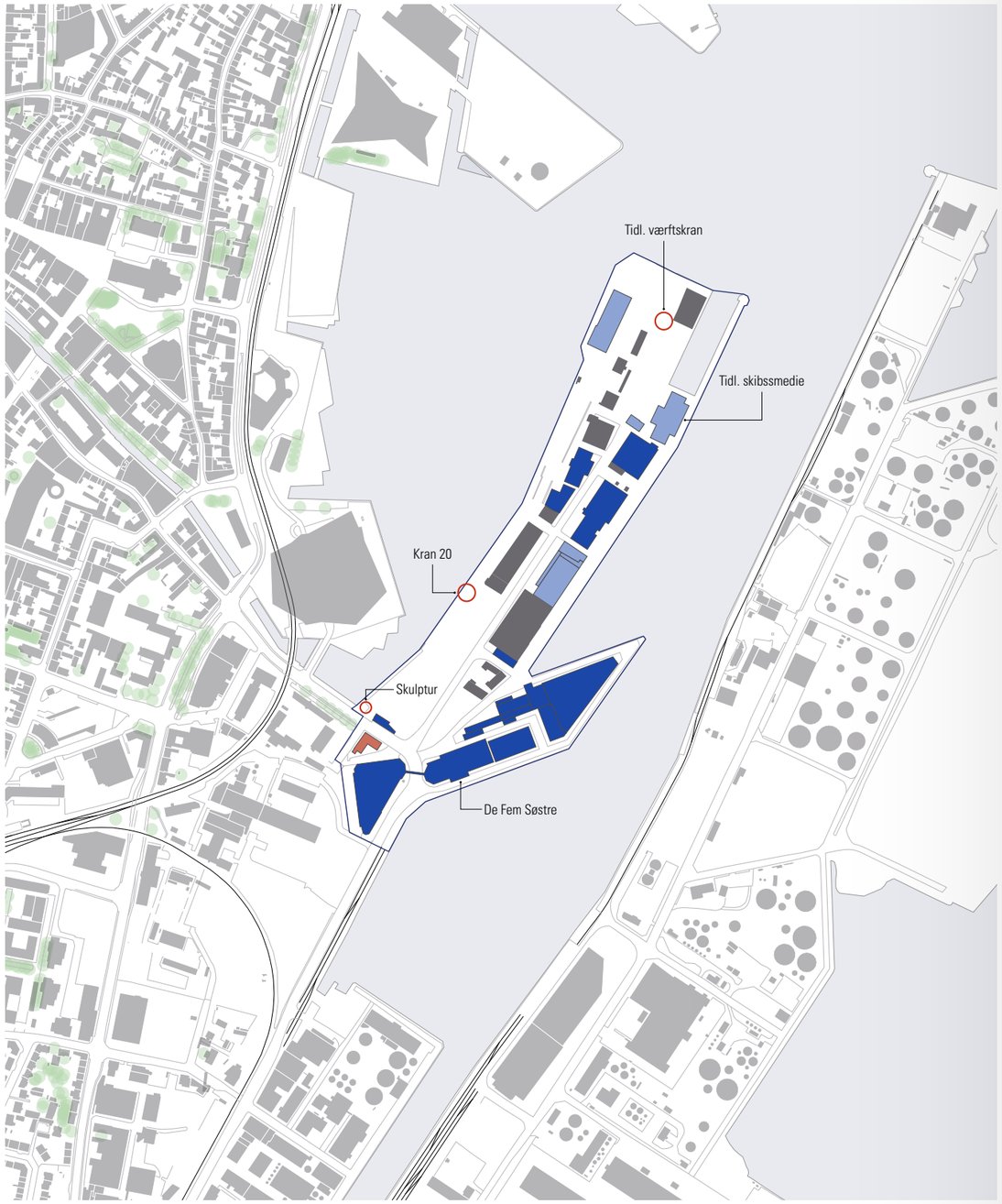

Bygning med høj værdi for kulturmiljøet
Bygning med nogen værdi for kulturmiljøet
Bygning med lav værdi for kulturmiljøet
Fredet bygning
Bevaringsværdig bygning
Andet værdifuldt element

3

FOKUSERING AF KULTURMILJØET

Bygning, der er bærende for kulturmiljøet
Bygning, der udgør værdi ift. skala og proportion
Fokusering af kulturmiljøet
Bygning, der kan fjernes for at styrke kulturmiljøet
Afgrænsning af kulturmiljø

5

VESTERGADEKVARTERET

BESKRIVELSE
Vestergadekvarteret er et af Aarhus' ældste bykvarterer, hvor de første bebyggelser uden for den gamle byvold opførtes, herunder den tidlige domkirke Sct. Nicolai fra 1000-tallet, i dag Vor Frue Kirke. Senere forbandt Vestergade byens torve med byportene; Mølleport og Vesterport, hvor flere købmandsgårde blev opført på dybe matrikler. Disse var anlagt med forhus, sidehuse og baghus, hvorimellem pigstensbelagte gårdrum forbandt bebyggelserne. Under industrialiseringen fortættes kvarteret, hvor flere industribygninger blev opført i købmandsgårdenes baggårde. Købmandsgårde med gårdrum, ældre beboelsesejendomme og industribygningerne kendetegner stadig kvarteret. I dag rummer Vestergade mange mindre forretninger, caféer og restauranter, der sammen med flere virksomheder danner ramme om et levende gadeliv.

KULTURMILJØETS VÆRDIER
Kulturmiljøet har en høj kulturhistorisk og arkitektonisk værdi med mange velbevarede bebyggelser og en tydelig fortælling. Integriteten er dog svækket grundet nyere, store beboelsesejendomme, der indskrænker miljøet og opbryder fortællingen. Særligt opleves et drastisk skift i skalaen på bebyggelsen ved Grønnegade og ved Vesterport.

BÆRENDE ELEMENTER
Bebyggelserne har generelt høje bevaringsværdier, hvor den tidligere tobaksfabrik (1870) Vestergade 29, købmandsgården Vestergade 58, med forhus fra ca. 1700 og længer samt baghus fra 1761 og købmandsgården Rådmand Halds Gård Vesterport 8b fra 1800-tallet er fredet. Mellem flere af bebyggelserne er pigstensbelagte gårdrum, der sammen med bygningerne udgør en væsentlig del af miljøet.

KULTURMILJØETS EGENSKABER
I kulturmiljøet findes Aarhus Kunstakademi, Lynfabrikken og små gallerier, hvilket er med til at give Vestergadekvarteret gode egenskaber inden for kultur. Vestergade er fortsat en vigtig handelsgade i Aarhus med mange små butikker i gaden samt virksomheder i baggårdene, der sammen med den direkte forbindelse til byens torve, sikrer kulturmiljøet gode egenskaberne inden for erhverv.

BEMÆRKNINGER
Afgrænsningen af kulturmiljøet medtager kun en mindre del af Vestergade, da miljøet flere steder fragmenteres af nybyggeri eller helt opløses. Miljøet er særligt sårbart over for nedrivninger og utilpasset nybyggeri. Vestergade bærer sin egen unikke fortælling, og det anbefales at lave en bevarende lokalplan for hele Vestergade.

INFORMATION OM KULTURMILJØET

Kommune:	Aarhus Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 5
Kategori:	Bymiljø – Købmandsgård
	Bymiljø – Boligkvarter
Udpeget i kommuneplan:	Ja
Emne i kommuneplan:	City
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

VURDERING AF KULTURMILJØET

VÆRDISÆTNING
EGENSKABER

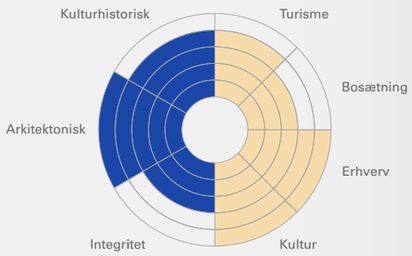

Vestergades stemningsfulde miljø med et pulserende liv

Lynfabrikken, der tidligere var lejekaserne for småfabrikker (1949)

Gårdrummet mellem de tidligere tobakfabriksbygninger (1870)

Gårdrummet til den fredede købmandsgård på Vestergade 58

Den tidligere tobakfabriks facader mod Grønnegade

5

KULTURMILJØETS AFGRÆNSNING

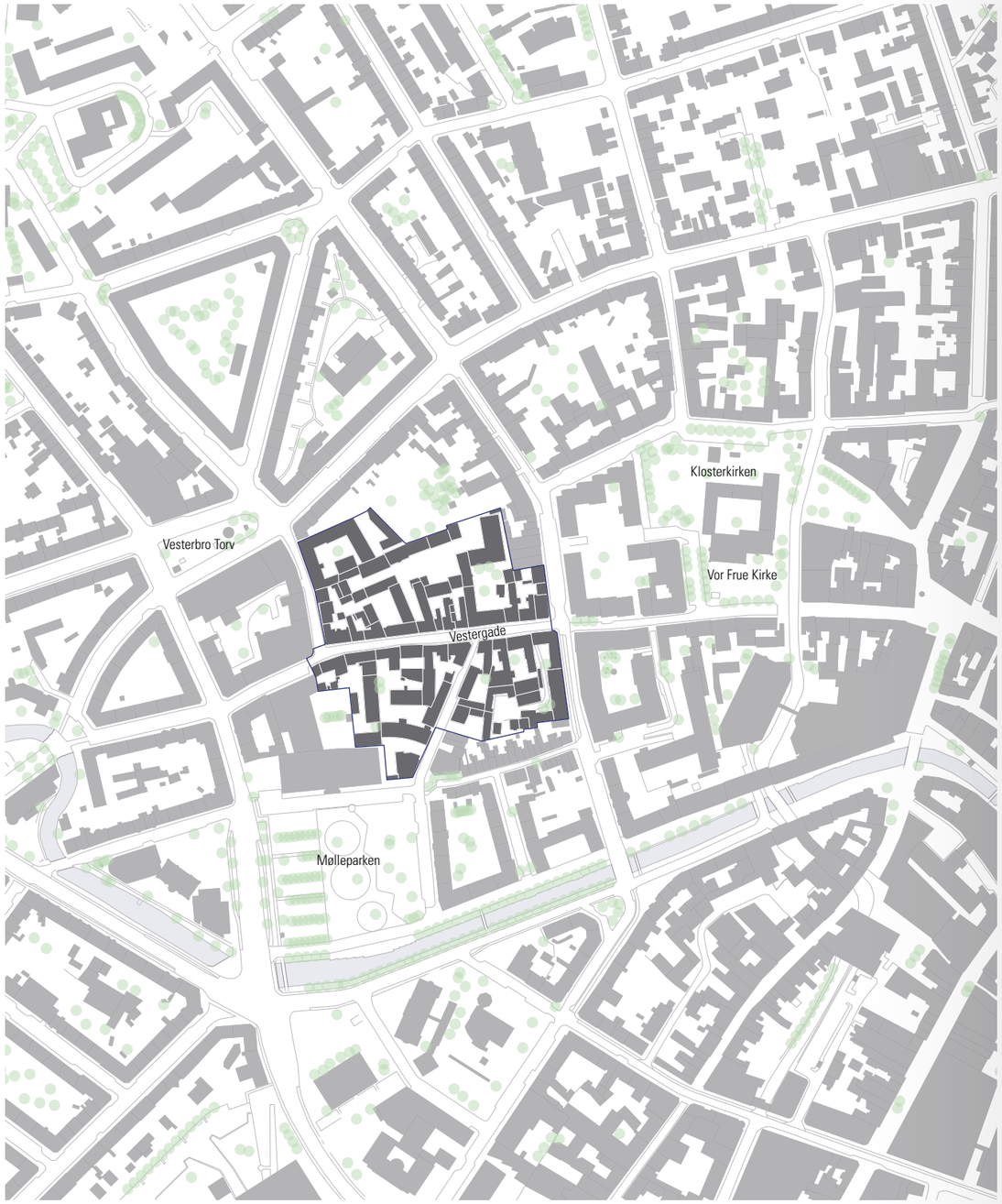

— Afgrænsning af kulturmiljø

5

KULTURMILJØETS STRUKTURER

Værdifuld rum, struktur eller landskab
Værdifuld belægning
Ind- og udkig
Sigtelinje
Afgrænsning af kulturmiljø

5

KULTURMILJØETS BYGNINGER

Bygning med høj værdi for kulturmiljøet
Bygning med nogen værdi for kulturmiljøet
Bygning med lav værdi for kulturmiljøet
Fredet bygning
Bevaringsværdig bygning
Andet værdifuldt element

5

FOKUSERING AF KULTURMILJØET

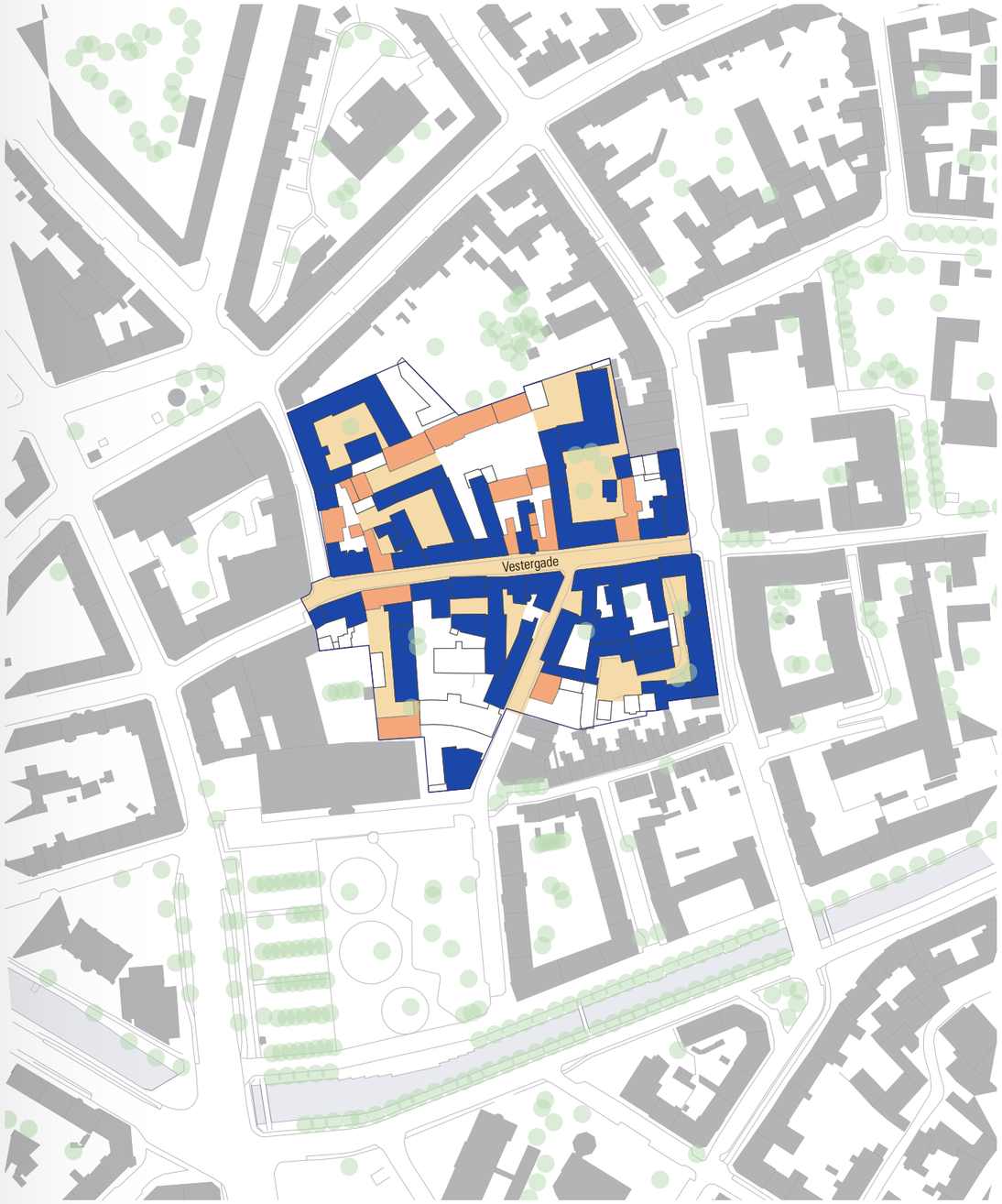

Bygning, der er bærende for kulturmiljøet
Bygning, der udgør værdi ift. skala og proportion
Fokusering af kulturmiljøet
Bygning, der kan fjernes for at styrke kulturmiljøet
Afgrænsning af kulturmiljø

6

ÅRSLEV

BESKRIVELSE
Årslev landsby blev anlagt i det 4.-5. århundrede og lå højt i landskabet med direkte forbindelse til Aarhus via Aarhus Å og videre ind i landet. Årslev har tidligere fungeret som et administrativt knudepunkt og landsbyen har fået sit navn efter kongens tildeling af landsbyen til en lensmand (årmand). Landsbyen bestod i middelalderen af 14 tætplacerede gårde med kirken centralt i byen som et typisk landsbymiljø, hvorefter landsbyen har udviklet sig med kro med kongeligt privilegium i 1854, teglværk i 1860 og sav- og hammerværk i 1875. I 1961 blev hovedvejen gennem byen udvidet, der medførte, at flere gårde blev revet ned og landsbyen blev opdelt i to. Årslev blev yderligere isoleret fra sine marker med anlæggelsen af motorvejen nord for byen i 2003. Byens udvikling har efterfølgende stået stille, men siden 2016 har visionsprojektet Årslev Fælled arbejdet på at udvikle Årslev som en "smuk og autentisk fælled" samt at sikre en rekreativ udvikling af Aarhus.

KULTURMILJØETS VÆRDIER
Årslevs landsbykerne er blevet forstyrret af omlæggelsen af hovedvejen, der har skabt en todelt landsby. Markstrukturen er gennemskåret af Herningmotorvejen, og Årslev står tilbage som en usammenhængende samling af landhuse og gårde, hvilket forringer de kulturhistoriske og integritetsmæssige værdier. Landsbyens værdier knytter sig til den naturskønne placering ned mod Årslev Engsø.

BÆRENDE ELEMENTER
De bærende værdier knytter sig til byens høje placering med udsigt udover Årslev Mark med levende hegn og den genoprettede Årslev Engsø. Det er af stor værdi for landsbyen og besøgende, at englandskabet ved Årslev Mark ikke er bebygget.

KULTURMILJØETS EGENSKABER
Årslev har gode egenskaber inden for bosætning, i takt med at Aarhus udvider sig og i forbindelse med visionsprojektet "Årslev Fælled". Landsbyen har store reakreative egenskaber med masser af dyreliv, der er attraktiv for nye tilflyttere. Ligeledes rummer Årslev egenskaber inden for kultur.

BEMÆRKNINGER
Ny arkitektur bør tage udgangspunkt i naturen og landskabet, således de eksisterende og genoprettede kvaliteter bevares og den nye arkitektur bør blandt andet tilpasses de eksisterende levende hegn. Ligeledes bør det ældre vejforløb langs Duelandsvej samt miljøet omkring kirken sikres. Dele af Årslev Mark er omfattet af fredninger.

INFORMATION OM KULTURMILJØET

Kommune:	Aarhus Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 6
Kategori:	Bymiljø – Landsby
	Landbrugsmiljø – Landinvinding
Udpeget i kommuneplan:	Nej
Emne i kommuneplan:	-
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

VURDERING AF KULTURMILJØET

● VÆRDISÆTNING
● EGENSKABER

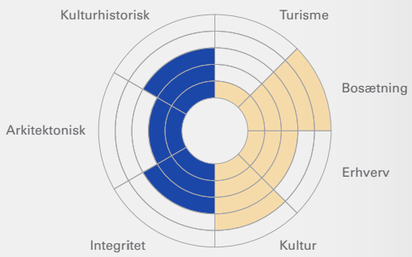

Englandskabet ned til Årslev Engsø har stor værdi for landsbyen og området

Bebyggelserne ligger højt i landskabet med kig ned til Årslev Engsø

En af de oprindelige gårde med den tidligere hovedvej, Duelandsvej, bevaret og den udvidet hovedvej, Silkeborgvej

Englandskabet er et naturskønt område, der er delvist omfattet af naturfredninger, og bruges af naturinteresserede

Nyere arkitektur skyder sig op ved Årslev Markvej, der bryder med landsbyens karakteristika og fremstår dominerende i englandskabet

6

KULTURMILJØETS AFGRÆNSNING

Afgrænsning af kulturmiljø

6

KULTURMILJØETS STRUKTURER

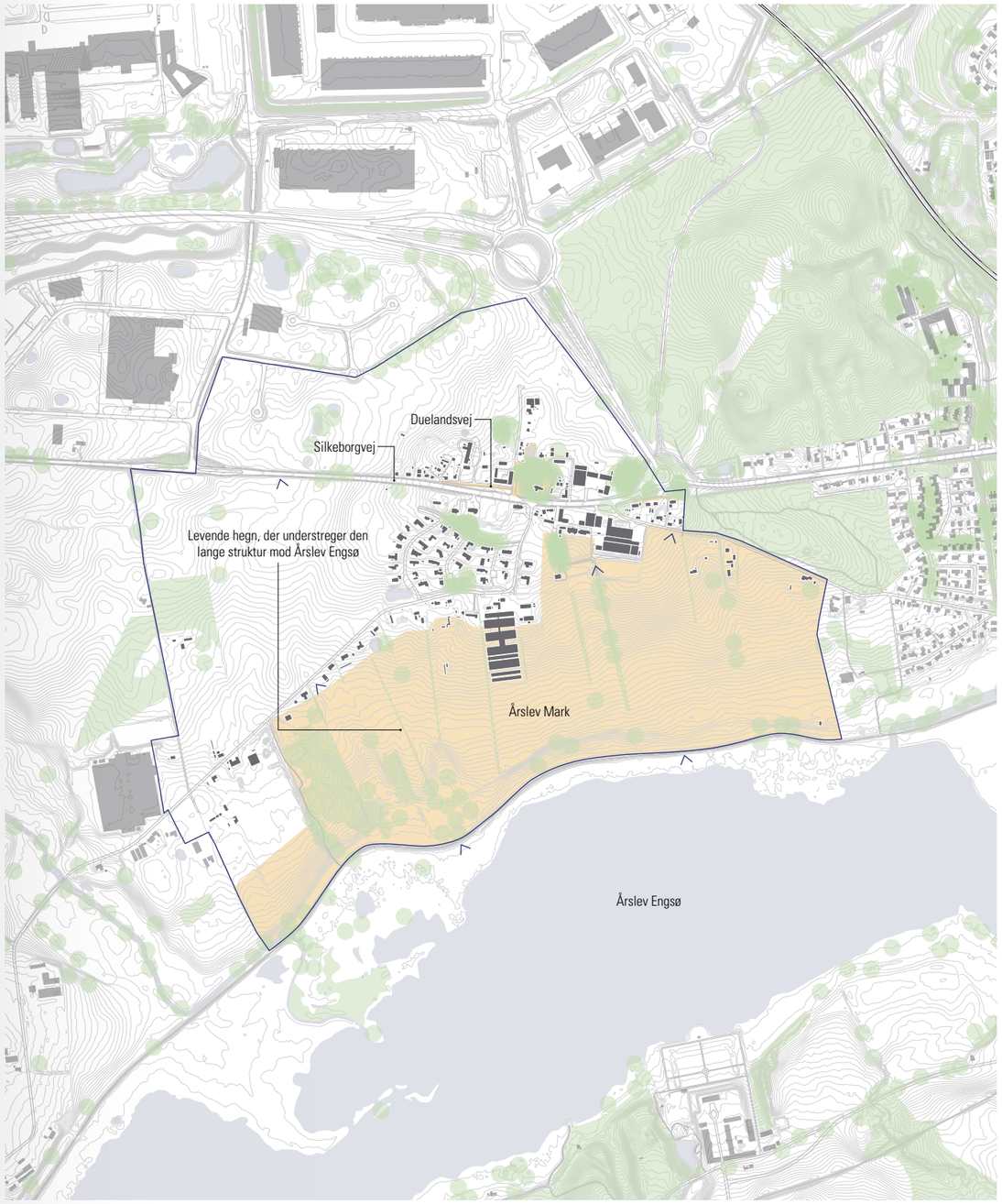

Værdifuld rum, struktur eller landskab
Værdifuld belægning
Ind- og udkig
Sigtelinje
Afgrænsning af kulturmiljø

6

KULTURMILJØETS BYGNINGER

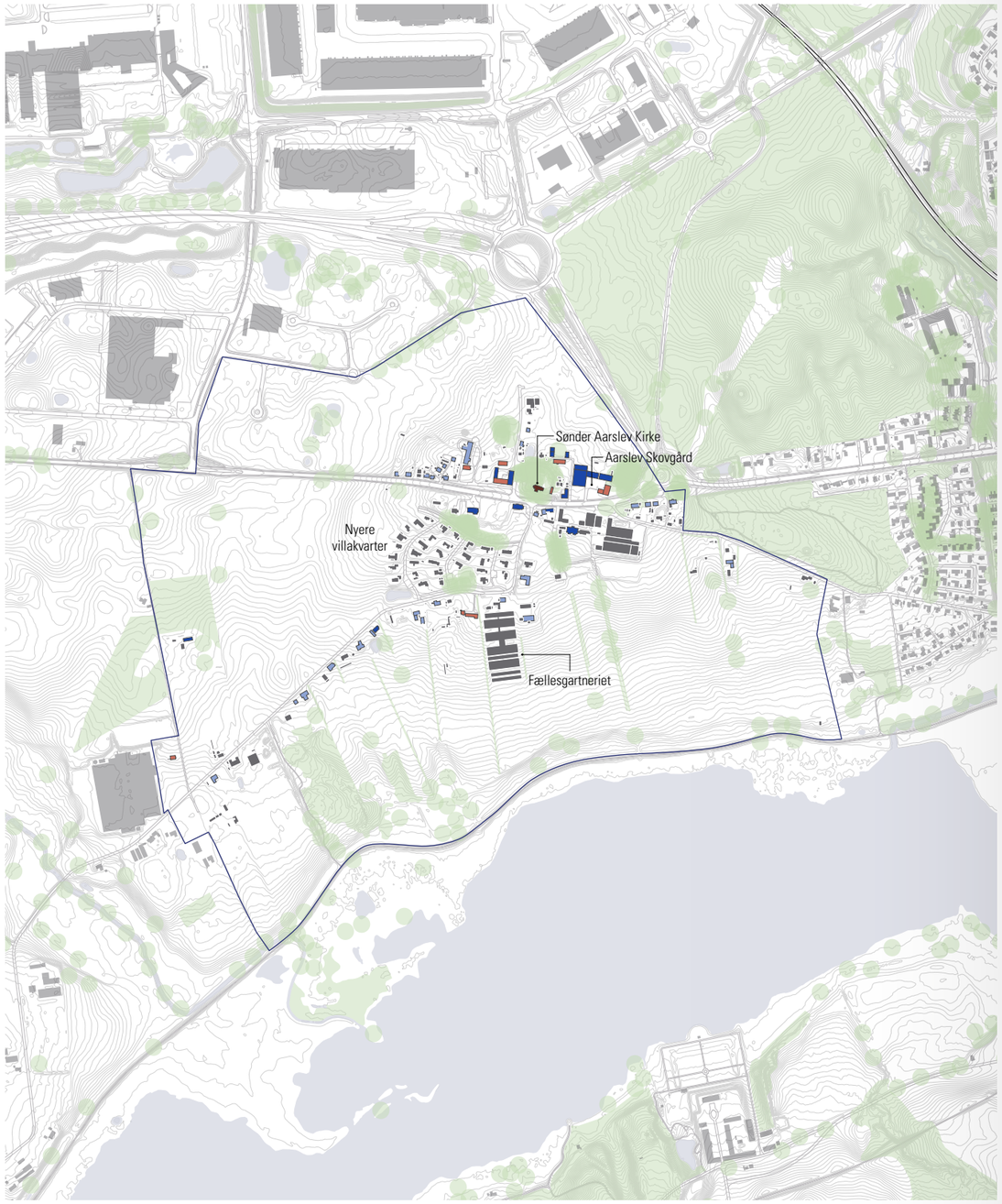

Bygning med høj værdi for kulturmiljøet
Bygning med nogen værdi for kulturmiljøet
Bygning med lav værdi for kulturmiljøet
Fredet bygning
Bevaringsværdig bygning
Andet værdifuldt element

6

FOKUSERING AF KULTURMILJØET

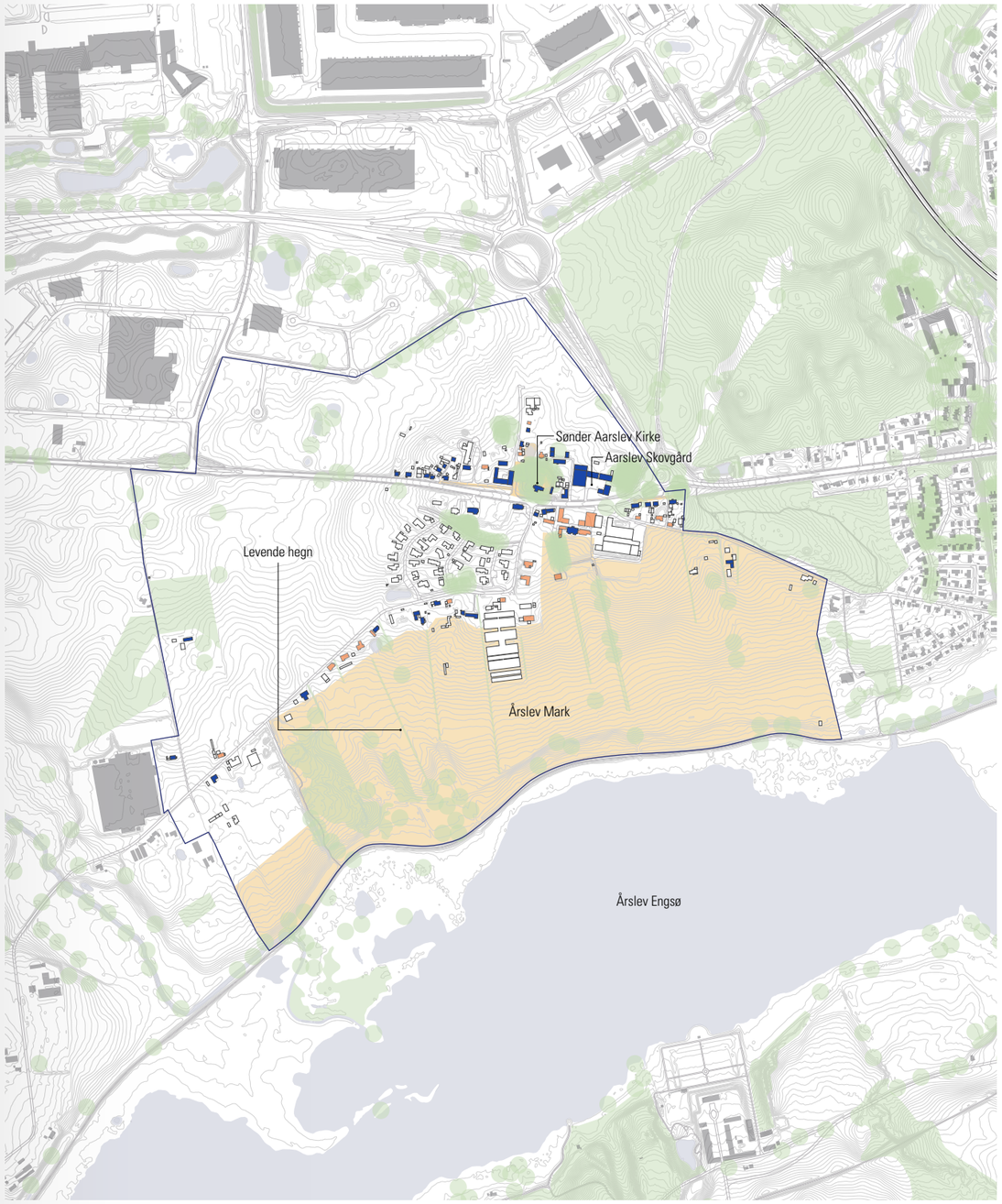

Bygning, der er bærende for kulturmiljøet
Bygning, der udgør værdi ift. skala og proportion
Fokusering af kulturmiljøet
Bygning, der kan fjernes for at styrke kulturmiljøet
Afgrænsning af kulturmiljø

8

SKJOLDHØJKOLLEGIET

BESKRIVELSE

Skjoldhøjkollegiet er opført fra 1970 til 1973, og er med sine knap 900 værelser og plads til over 1000 studerende Danmarks næststørste kollegium. Den daværende Brabrand-Sønder Årslev Kommune var i front med store boligprojekter præget af tidens idealplanlægning for velfærdssamfundet som Gellerupparken (1968-1972), Skjoldhøjparken (1968-1975) og i 1969 blev opførslen af kollegiet, tegnet af Friis & Moltke og Knud Blach Petersen samt landskabsarkitekt Sven Hansen, igangsat. Arkitekturen er brutalistisk i sit formsprog, og bygningerne er opført som randbebyggelse med et internt hierarki, der omkranser store, grønne gårdrum med indre gader i afvekslende forløb med torve og pladser. Mod sydøst ligger centerpladsen med dagligvarebutik, bar og vuggestue, der skulle binde kollegiet sammen. Komplekset skulle fungere som et landsbysamfund i byen, men samtidig rumme forskellige boformer med plads til fællesskaber, familier og individualister, hvor værelserne vender ud mod grønne områder, mens fællesrum og køkkener er orienteret mod gaderne. I 1973 fik Billedkunstneren Kasper Heiberg til opgave af Statens Kunstfond at udsmykke Skjoldhøjkollegiet. Her tog han udgangspunkt i de karakteristiske gavle som hovedmotiv, hvor elementerne mimer gavlenes former i en forenklet og farverig form.

KULTURMILJØETS VÆRDIER

Skjoldhøjkollegiet fremstår som en helstøbt og velbevaret kollegieby, hvor de oprindelig modernistiske idealer for det gode liv er tydeligt aflæselige. Materialiteten og volumen i komplekset afspejler tidens samfundsudvikling, og mødet mellem de store betonvolumener og det bakkede morænelandskab er af stor arkitektonisk kvalitet. Bebyggelsen er en god repræsentant for den modernistiske og brutalistiske byggestil.

BÆRENDE ELEMENTER

De bærende elementer knytter sig til den helstøbte arkitektur og struktur, der udgøres af de brutalistiske kollegiebygninger, de grønne områder og de interne gader i afvekslende forløb med torve og pladser samt fællesrum, brugs, bar og institution.

KULTURMILJØETS EGENSKABER

Kulturmiljøet har et højt iboende potentiale for bosætning i en unik arkitektur omkring fine rekreative områder og den omsluttede udformning samt fællesarealerne skaber et potentiale for at varetage kulturelle formål.

BEMÆRKNINGER

Skjoldhøjkollegiet er en unik repræsentant for tidens storstillede boligidealer og arkitektoniske løsninger med en kontinuerlig succesfuld funktion. Kulturmiljøets kvaliteter er ikke sikret, og dets fortælling og kvaliteter rummer potentiale for formidling.

INFORMATION OM KULTURMILJØET

Kommune:	Aarhus Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 8
Kategori:	Bymiljø - Boligkvarter
Udpeget i kommuneplan:	Nej
Emne i kommuneplan:	-
Adgangsforhold:	Delvist offentlig adgang

VURDERING AF KULTURMILJØET

VÆRDISÆTNING
EGENSKABER

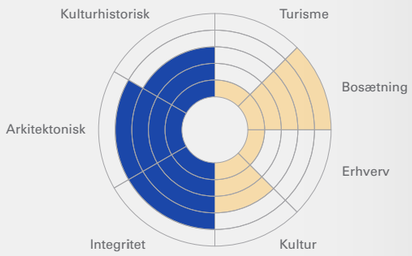

De brutalistiske kollegiebygninger er opført i beton med bærende tværskillevægge, mens de skrå tagflader er udført af metalplader, udvendigt beklædt med isolering og tagpap. På gavlene ses billedkunstneren Kasper Heibergs originale farverige udsmykning fra 1973

Kollegiebygning med billedkunstneren Kasper Heibergs originale udsmykning. Bygningens værelser vender sig mod de grønne arealer

Bebyggelsens stramme geometri står i kontrast til de kuperede og kurvede grønne områder og stier

Friis & Moltkes karakteristiske vinduespartier er opdelt i felter med farvede partier, der skaber dynamik til den ellers stramme arkitektur

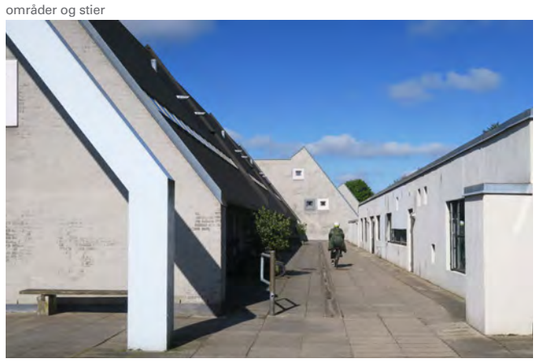

En af de smalle, interne gader ved centerpladsen. Gavlene er tidligere istandsat, hvor der er tilføjet nyere åbninger

8

KULTURMILJØETS AFGRÆNSNING

— Afgrænsning af kulturmiljø

8

KULTURMILJØETS STRUKTURER

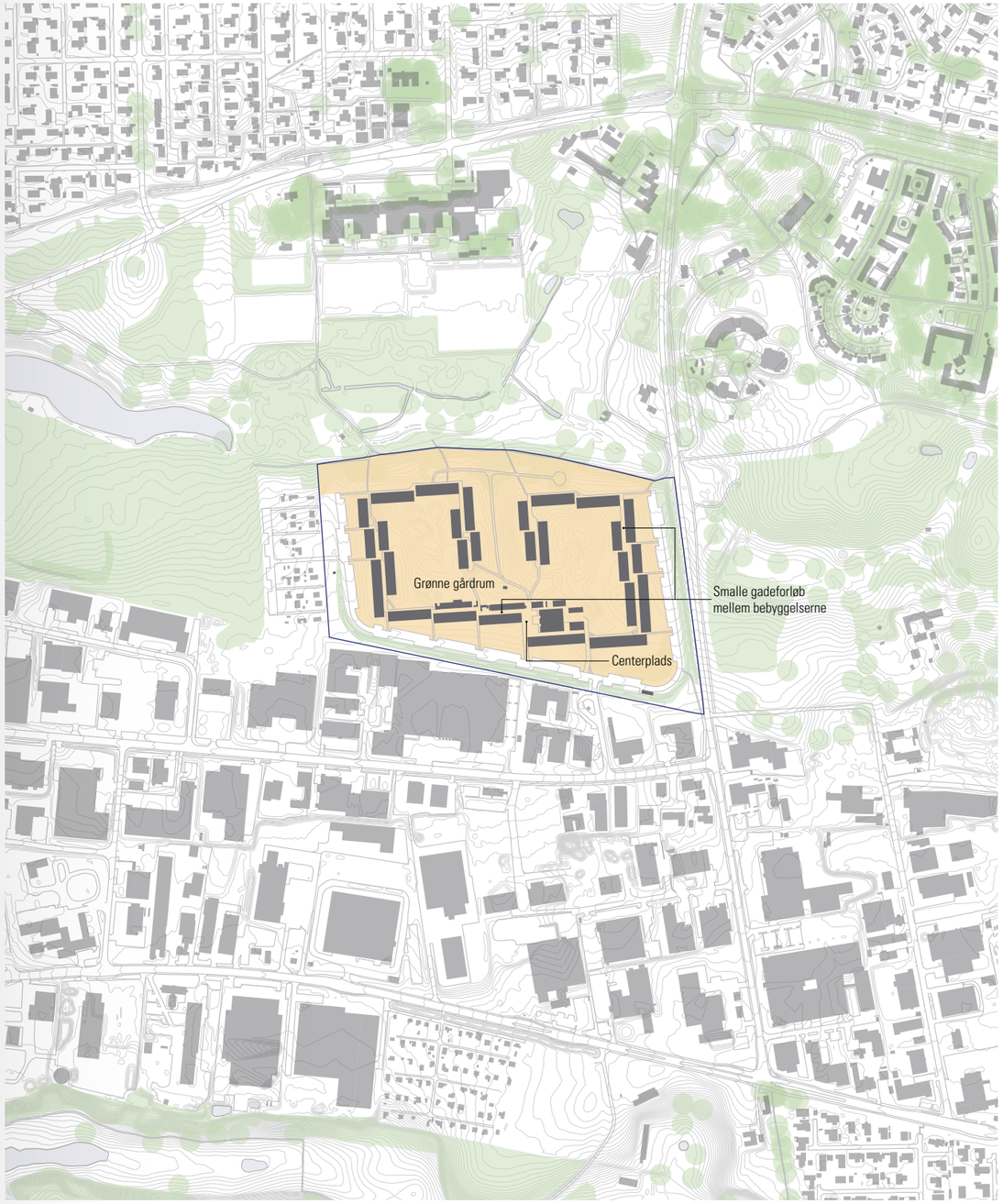

Værdifuld rum, struktur eller landskab · Værdifuld belægning · > Ind- og udkig · <--- --> Sigtelinje · — Afgrænsning af kulturmiljø

8

KULTURMILJØETS BYGNINGER

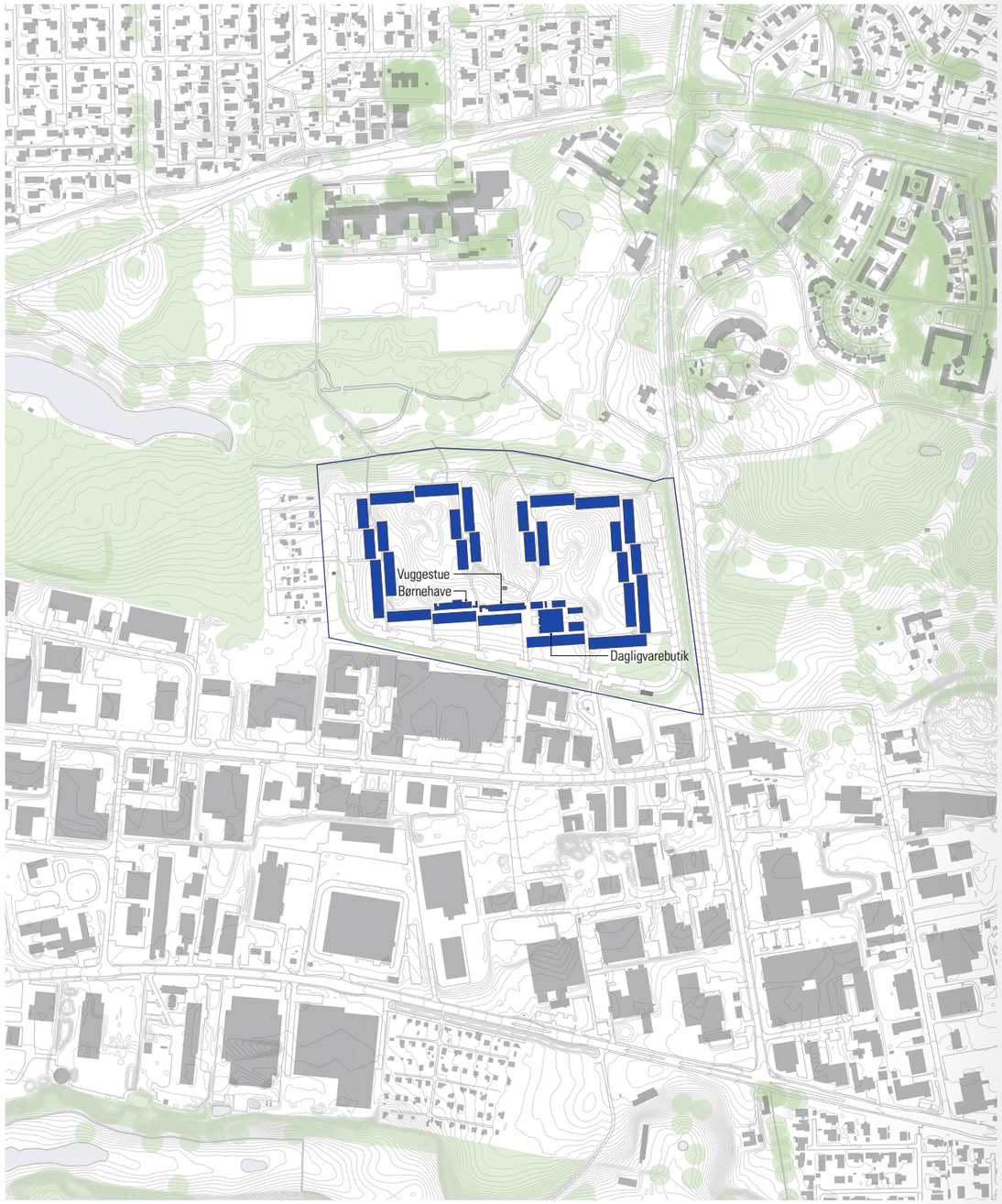

Bygning med høj værdi for kulturmiljøet
Bygning med nogen værdi for kulturmiljøet
Bygning med lav værdi for kulturmiljøet
Fredet bygning
Bevaringsværdig bygning
Andet værdifuldt element

8

FOKUSERING AF KULTURMILJØET

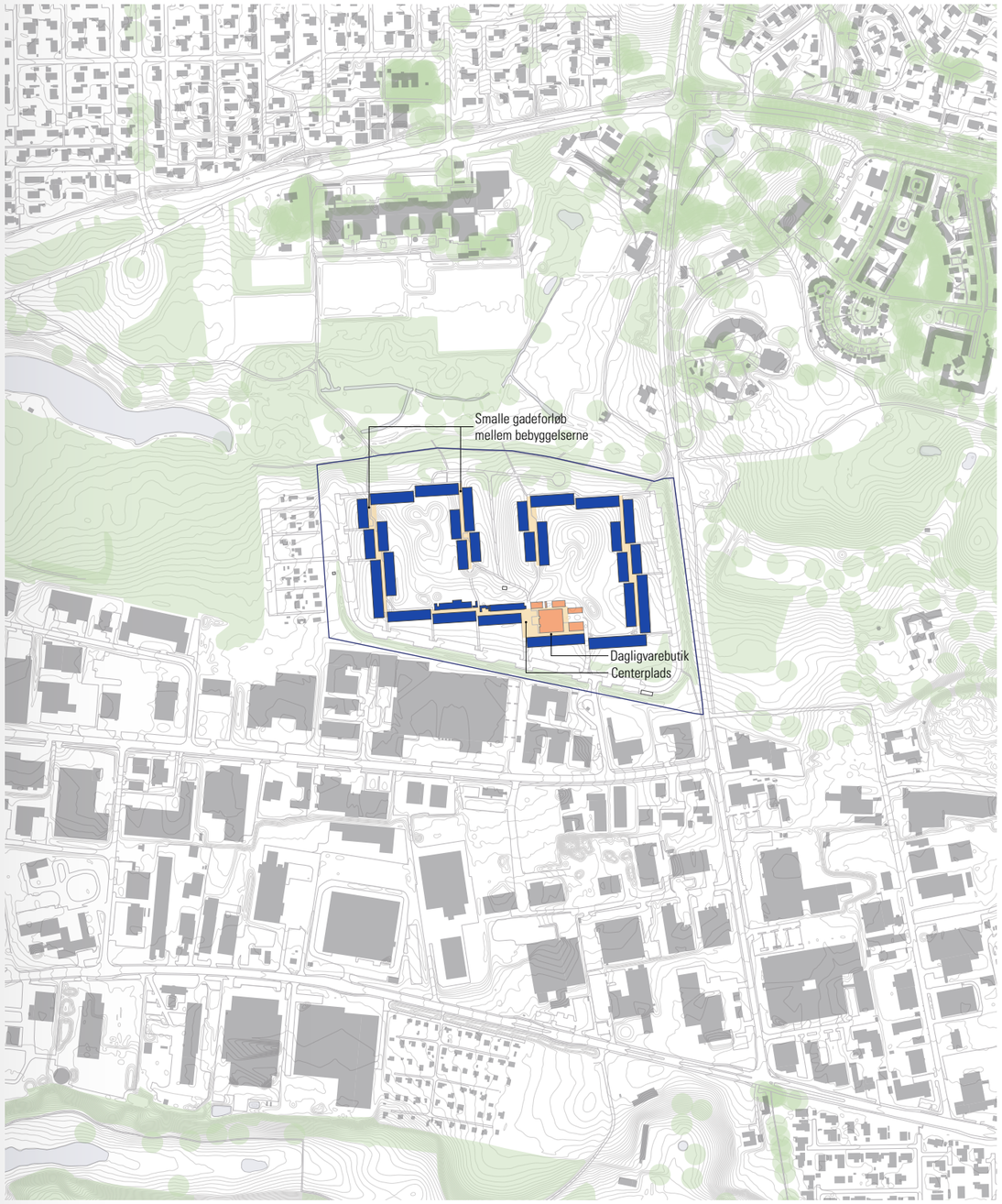

Bygning, der er bærende for kulturmiljøet
Bygning, der udgør værdi ift. skala og proportion
Fokusering af kulturmiljøet
Bygning, der kan fjernes for at styrke kulturmiljøet
Afgrænsning af kulturmiljø

16

MARSELISBORG HOSPITAL

BESKRIVELSE
Omkring år 1900 var Aarhus i en kraftig udvikling, ligeledes var det danske sygehusvæsen, hvilket var baggrunden for, at Aarhus Kommune i 1913 lod opføre et hospital i det åbne landskab på Marselisborg Mark udenfor byen. Det nye hospital var til behandling af tidens farlige epidemier som skarlagensfeber og polio samt behandling af køns- og hudsygdomme. I 1980'erne åbnede man et nyt afsnit for HIV-patienter.

KULTURMILJØETS VÆRDIER
Marselisborg hospital er produkt af en tid, hvor der kom fokus på hygiejne indenfor sygehusvæsenet. Arkitekten Thorkel Møller opførte hospitalet efter en streng symmetri med en pavillonopdelt grundplan, der vanskeliggjorde smitte mellem afdelingerne. Det oprindelige anlæg består af fire trefløjede hovedpavilloner placeret om en akse, der løber gennem hovedindgangen og administrationsbygningen. Midt i aksen ligger køkkenbygningen og mod nordøst en række funktionsbygninger. Mellem bygningerne ligger små haver og foran hospitalet findes den store, rekreative park, der nu er under omdannelse. De kunstfærdige bygninger er i nationalromantisk stil med et væld af detaljer i det røde murværk, der gav hospitalet øgenavnet "den røde by". I det indre er arkitekturen ligeså gennemført med bl.a. afrundede hjørner, der er mere hygiejniske. Anlægget er løbende blevet tilføjet nye bygninger af blandet kvalitet, og helheden er sårbar overfor nye tilføjelser, der ikke følger den oprindelige, stramme struktur og materialeholdning. En vellykket nyere bygning er laboratoriet fra 1943, tegnet af C.F. Møller og Kay Fisker.

BÆRENDE ELEMENTER
De bærende værdier knytter sig til det symmetriske anlæg med tydelige akser og fritliggende pavilloner i nationalromantisk stil. Til den oprindelige materialeholdning med røde teglsten samt de små haver mellem bygningerne.

KULTURMILJØETS EGENSKABER
Arealerne omkring MarselisborgCentret er under omdannelse til ny bypark, der skal danne ramme om centrets uderehabilitering, rekreative aktiviteter og klimatilpasning (SPARK). Området har en vigtig funktion for områdets beboere og brugere, som derved styrkes. Bygningerne er fortsat aktive under MarselisborgCentreret, men vil ved en kommende funktionsændring rumme et potentiale for nye boliger i den røde by.

BEMÆRKNINGER
Kulturmiljøet er ikke SAVE-vurderet, udpeget som kulturmiljø eller bevaringsværdigt. Området rummer store arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, hvilket bør registreres for at sikre mod uheldig udvikling, der ikke respekterer stedets karakter og kvaliteter.

INFORMATION OM KULTURMILJØET

Kommune:	Aarhus Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 16
Kategori:	Offentlig service - Sundheds- og omsorgsinstitution
Udpeget i kommuneplan:	Nej
Emne i kommuneplan:	-
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

VURDERING AF KULTURMILJØET

VÆRDISÆTNING
EGENSKABER

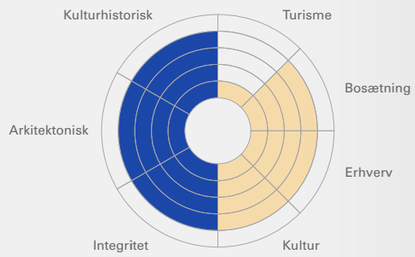

Den oprindelige hovedindgang til Marselisborg Hospital ligger symmetrisk midt i anlæggets hovedakse med parken mod vest og hospitalet mod øst. Indgangsportalen bærer et relief af Elias Ølsgaard med sotens basilisk, der holdes ned af Aarhus' byvåben.

Planens symmetri, akser og sigtelinjer er af stor vigtighed for helheden, og de små haver mellem pavilloner og veje bør reetableres og forskønnes.

Området og haveanlægget omkring Marselisborg Hospital er under omdannelse til en bypark, men mister noget af sin symmetriske sammenhæng med anlægget.

Marselisborg Hospital er blevet tilføjet en del nye bygninger og pavilloner i deres egen arkitektoniske stil, der ikke alle respekterer den oprindelige plan og arkitektur

Fra plan til detalje rummer Marselisborg Hospital en enestående mængde af detaljer i alle de oprindelige bygninger

16

KULTURMILJØETS AFGRÆNSNING

Afgrænsning af kulturmiljø

16

KULTURMILJØETS STRUKTURER

Værdifuld rum, struktur eller landskab
Værdifuld belægning
Ind- og udkig
Sigtelinje
Afgrænsning af kulturmiljø

16

KULTURMILJØETS BYGNINGER

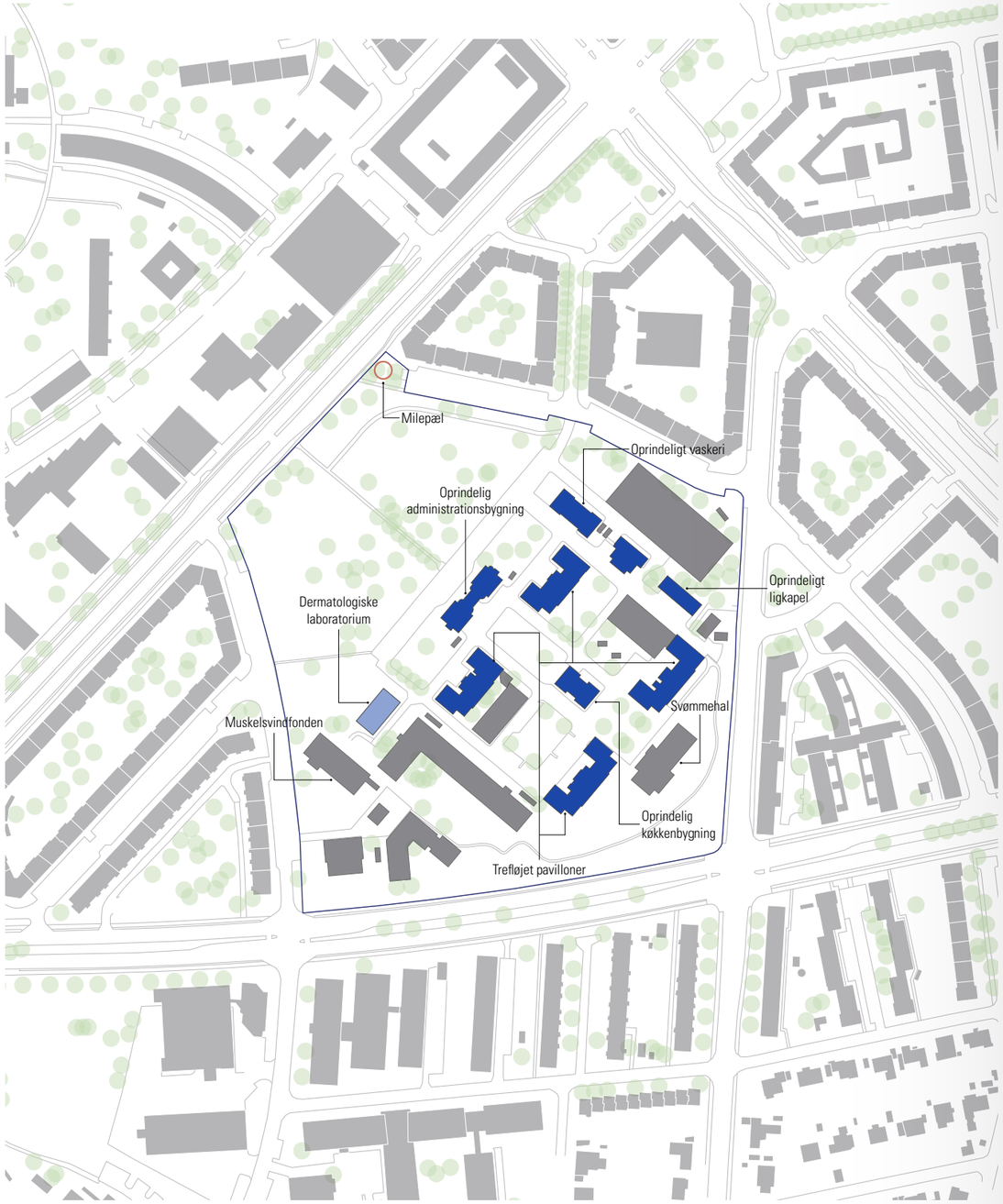

Bygning med høj værdi for kulturmiljøet
Bygning med nogen værdi for kulturmiljøet
Bygning med lav værdi for kulturmiljøet
Fredet bygning
Bevaringsværdig bygning
Andet værdifuldt element

16

FOKUSERING AF KULTURMILJØET

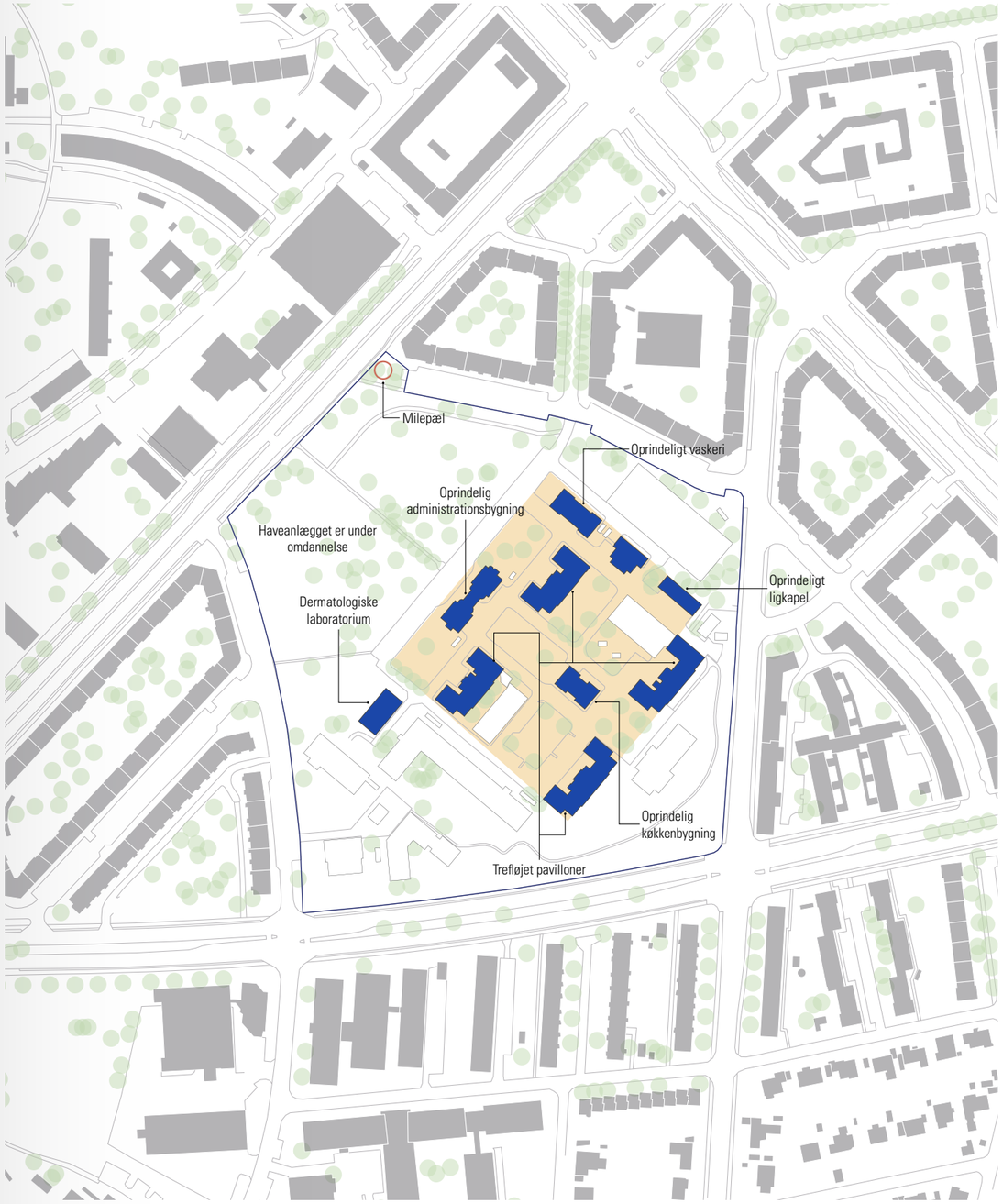

Bygning, der er bærende for kulturmiljøet
Bygning, der udgør værdi ift. skala og proportion
Fokusering af kulturmiljøet
Bygning, der kan fjernes for at styrke kulturmiljøet
Afgrænsning af kulturmiljø

ARKITEKTSKOLEN AARHUS